

Tids-
linje

1816: Land private assuranceforening stiftes som den første av mange gjensidige brannkasser utover bygdene.

1847: Ole Jacob Broch starter «Christiania almindelige, gjensidige Forsørgelsesanstalt», starten på Gjensidige Liv.

1922: Samtrygd etableres, med Norges Bondelag som aktiv fødselshjelper.

1932: Gjensidige Liv lanserer Vekteren sammen med slagordet «Tiden går – Gjensidige består».

1958: Samtrygd inngår samarbeidsavtale med Norges Bondelag.

Investeringsvilje: Driftsbygningene var det mest markante uttrykket for investeringsviljen i landbruket. Her fra Wetten gård i Furnes i 1890-årene. (Foto: Domkirkeoddens fotoarkiv)

Forsikring en glemt del av landbrukshistorien

– Landbruket er utgangspunktet for Gjensidige, sier historiker Harald Espeli. 18. oktober er det 200 år siden Land private assuranceforening ble stiftet som den første av flere brannkasser på bygdene.

FORSIKRING

Tekst: Lars Olav Haug

Brannkassene var kjernen og forutsetningen for Gjensidiges vekst. Da de fleste ble fusjonert inn fulgte egenkapitalen med, og det er ikke mulig å tenke seg Gjensidige uten brannkassenes markedsforankring. Dagens Gjensidige er en direkte videreføring av Samtrygd som ble etablert i 1922, sier Espeli, som er historiker ved Handelshøyskolen BI.

Han har vært prosjektleder for den omfattende jubileumsboken «Tiden går» på nesten 600 sider. Her er det mye interessant å lese om forsikringsvesenets framvekst med utgangspunkt i bondesamfunnet på 1800-tallet.

– Forsikring er en del av landbrukshistorien som ofte blir glemt. Markedet og bøndene løste dette langt på vei selv gjennom brannkassene, sier Espeli.

Han ble overrasket over at landbrukets faste realkapital i år 1900 var nesten dobbelt så stor som for industri og skipsfart. Dette viser at jordbruket da ikke bare var arbeidsintensivt, men også kapitalintensivt. Det var særlig de store driftsbygningene som var reist, og våningshusene, som ble forsikret.

– Driftsbygningene var det mest markante uttrykket for investeringsviljen i landbruket. Så kom treskeverk og slåmaskiner som krevde flere hester, sier Espeli.

Kunne skrive og regne

I 1821 gikk 522 bønder sammen og etablerte en brannkasse på Toten. De fleste kunne lese og skrive, få skrevet under med påholden penn.

I bondesamfunnet kunne de altså skrive på begynnelsen av 1800-tallet, og sikkert også regne. Det var nødvendig for å starte med brannforsikring.

– Etter Toten fulgte Hedmark, og fra 1850-årene var Akershus den store brannkassen. Nord-Trøndelag var også tidlig ute. Her var også husmenn med tidlig, og det kan ikke dokumenteres i like stor grad på østlandet. Prinsippet var «ett medlem én stemme», men husmenn våget neppe å bruke medlemsmakten, sier Espeli.

Drevet av tillitsvalgte

– Bygdeeliten bygde opp brannkassene etter egne ideer. I stor grad ble de drevet av de tillitsvalgte mot ingen eller en symbolsk godtgjøring. De to viktigste forklaringene på brannkassenes suksess var lave driftskostnader og lav skadeprosent. Derfor kunne premiene tidvis ligge på ned mot halvparten av nivået hos det statlige selskapet Norges brannkasse.

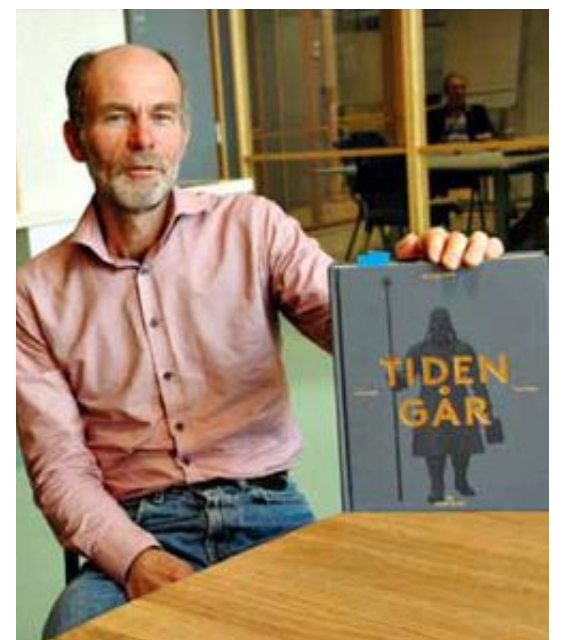
– Lokale brannkasser og Norges Brannkasse konkurrerte først og fremst om å forsikre større bruk. Men takseringskostnadene i Norges Brannkasse var en høy terskel fordi sorenskriveren skulle ha godt betalt. I de lokale brannkassene begrenset godtgjøringen seg til bevertning, og sannsynligvis brennevin, antar Espeli.

Viktig å feie

Han legger til at brannkassene hadde en organisasjonsform med solidarisk ansvar som nå av mange regnes å være foreldet. Det solidariske ansvaret var ingen teoretisk bestemmelse, og ikke sjelden

«Landbrukets faste realkapital i år 1900 var nesten dobbelt så stor som for industri og skipsfart»

Historiker Harald Espeli

Leder: Harald Espeli har vært prosjektleder for boken om Gjensidiges historie. (Foto: Lars Olav Haug)

måtte brannkassene gå til etterutligning hos medlemmene for å dekke sine forpliktelser.

Men de lokale organisasjonene hadde en form for kuktus på medlemmene. De kunne bli ekskludert, for eks. hvis det brant to ganger på kort tid, eller hvis de ikke fulgte reglene for feiing.

– Det kunne være årlig inspeksjon av ildstedene, og vi har en rekke eksempler på at folk fikk beskjed om å skjerpe seg. Brannkasser ansatte også egne feiere som fikk inntekt fra feiegebyrer. Folk måtte fyre hele året på grunn av matlagning, og pipene ble feid opp til fire ganger årlig, forteller historikeren ved BI.

Løsøreforsikring

– Brannforsikringskarteller, som i starten bare regulerte premiene på løsøre, ble etablert i 1876 og besto til 1982 da Skafor gikk i oppløsning. Akershus brannkasse var med i Branntariffkartellet en tid. Det førte til høyere priser. Det konkurrerte med mange brannkasser som også forsikret løsøre.

– Løsøre omfattet først og fremst avling, redskaper og innbo i våningshus. Besetningen var ofte inkludert i løsøreforsikringen. Hester var viktige